

Ostanki po vojni pobitih nasprotnikov komunizma v Barbarinem rovu

Delovna skupina zasipava protitankovske jarke za zunajsodno pobitimi.

Pri dejanjih povojnih oblasti ni šlo za ločitev Cerkev od države, pač pa za izločitev Cerkev iz družbenega življenja.

Rdeče nasilje po letu 1945

Bogdan Sajovic, foto: arhiv Demokracije, Matic Štojs

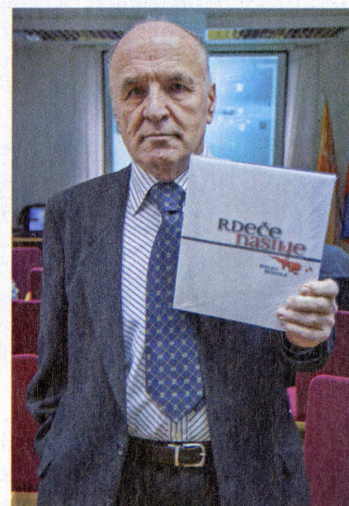
Monografija dr. Milka Mikole Rdeče nasilje natančno obravnava povojno komunistično nasilje, od zunajsodnega pobijanja do povojnih procesov, zaplemb, izgonov in pregonov ter drugih oblik zatiranja – političnega, verskega in tudi nacionalnega.

Monografija Rdeče nasilje predstavlja prvo obsežno zgodovinsko študijo s celovitim pregledom nasilja, ki ga je komunistična oblast v Sloveniji po letu 1945 izvajala nad svojimi dejanskimi in domnevnimi nasprotniki. V njej avtor obravnava tiste oblike represije, ki so predstavljale najhujše kršitve temeljnih človekovih pravic in svoboščin. Kot takšne oblike nasilja so v okviru posameznih poglavij obravnavani množični zunajsodni poboji, ustanavljanje koncentracijskih in delovnih taborišč za nasprotnike komunističnega režima, množični izgoni prebivalstva, nasilne razlastitve premoženja, politični in zrežirani sodni procesi proti t. i. notranjim sovražnikom, zatiranje vere in nasilje nad posameznimi verskimi skupnostmi ter njenimi duhovniki

in redovniki. Poglavju o povojnih političnih sodnih procesih je dodano še posebno poglavje o političnih obsojencih in političnih zapornikih.

Glavni poudarek Mikolove znanstvene monografije je na obravnavanju partijskega nasilja v Sloveniji v obdobju, ko je doseglo svoj vrh, torej od konca druge svetovne vojne do začetka petdesetih let. V glavnem se opira kar na arhivske dokumente takratnih oblastnih represivnih organov, le pri obravnavanju povojnih pobojev se v večji meri opre na obstoječo strokovno literaturo; o njih arhivskih dokumentov ni na razpolago, ker so bili verjetno uničeni. Kot pomemben dodatni vir so

pri pisanju knjige služila pričevanja žrtev tega nasilja, shranjena v gradivu Komisije Vlade Republike Slovenije za izvajanje zakona o popravni krivic. Knjiga je prva sistematična zgodovinska obravnava, napisana na podlagi tega

Predstavitve knjige Milka Mikole Rdeče nasilje v Študijskem centru za narodno spravo

zajetnega fonda, in v tem smislu nekoliko spominja na v zadnjem času vse pogostejše obravnave »ustne zgodovine« (oral history) v zahodnem zgodovinskem izročilu. Prav ta pričevanja s pretresljivo nazornostjo posredujejo človeški davek prikazanega obdobja; kot je menda nekoč rekel Stalin, je smrt tisočev zgolj statistika, o tragediji lahko govorimo šele takrat, ko dobi ta smrt človeški obraz. S prepletanjem obojega je želel avtor bralcem predvsem omogočiti, da se iz prve roke seznanijo s krivicami, trpljenjem in stiskami, ki so jih zaradi posameznih represivnih ukrepov doživljale žrtve. Vsem njim je knjiga tudi posvečena.

Povojno divjanje V obdobju po letu 1945 do 50. let so se po besedah celjskega zgodovinarja in sociologa Milka Mikole v Sloveniji

zgodili množični zunajsodni poboji, koncentracijska in delovna taborišča, kamor so ljudi pošiljali na podlagi sodb vojaških sodišč in sodišč slovenske narodne časti, nasilne razlastitve premoženja, politični sodni procesi, zatiranje verske svobode ter zatiranje delavcev in žensk. Slovenija je bila po mnenju Mikole totalitarna država, saj z eno stranko in močno ideologijo ne bi bilo mogoče drugače. Kot trdi Mikola, naj bi bilo žrtev komunističnega nasilja okoli 100 tisoč. A niti to intenzivno pobijanje in preganjanje ni bilo zadosti hitro in temeljito za vrh tedanje politične oblasti. Mikola omenja v svoji knjigi depešo Edvarda Kardelja Borisu Kidriču, poslano junija 1945. V njej piše: »Nimate torej nobenega razloga biti tako počasni v čiščenju.« Kot je pojasnil Mikola, je čiščenje pomenilo pobijanje.

Mikola je na predstavitvi knjige v prostorih Študijskega centra za narodno spravo dejal, da je bilo nasilje povojne oblasti najhujše v obdobju od konca vojne do 50. let. Prav v tem obdobju so se, trdi Mikola, dogajali tudi množični izgoni prebivalstva, tako tistega, ki je živel na obmejnih območjih in so ga pošiljali na opustošena območja v

Sibirijo, kot nemške manjšine; to zamisel, tako pravi Mikola, so že pred komunisti gojili liberalci. »V Sloveniji je pred začetkom druge svetovne vojne živelo približno 28 tisoč Nemcev, 16 tisoč jih pobegnilo še pred koncem vojne, 12 tisoč pa so jih oblasti izgnale,« je izsledke svojega dela predstavil Mikola.

Mikola je govoril tudi o množičnih zaplembah premoženja in montiranih povojnih političnih procesih, kar obravnava tudi v knjigi. »Vojaška sodišča so junija, julija in avgusta 1945 obsodila sedem tisoč ljudi, sodišča slovenske narodne časti pa tri tisoč ljudi,« je dejal Mikola, ob tem pa navedel tudi, da je bila številka zapornikov višja od števila

obsojenih, saj so se ljudje lahko znašli v zaporu tudi po drugi poti. Nekatere obsojence na prisilno poboljševalno delo in vojne ujetnike so v sklopu izvajanja industrializacije države izkoriščali za graditev obratov.

Tipični totalitarizem Mikola je pri predstavitvi knjige izpostavil tudi preganjanje verujočih, čeprav je po njegovih besedah ustava zagotavljala svobodo veroizpovedi. »Šlo je za izločitev vere iz družbenega življenja, njeno omejitev na cerkveno poslopje.« Komunistične oblasti so se lotile tudi nasilnega preseljevanja ljudi in preganjanja verujočih. Kot že rečeno, ni šlo za ločitev Cerkev od države, pač pa za izločitev Cerkev

iz družbenega življenja. Zaradi tega so tudi preimenovali vse slovenske kraje, ki so se imenovali po svetnikih, ter pobili številne duhovnike in seveda v opravičilo teh dejanj očrnilo Cerkev kot izdajalsko in protinarodno organizacijo, komaj kaj boljšo od fašističnih organizacij.

Zgodovinar v svojem delu preučuje tudi povojne poboje, za katere se, kot je dejal, strinja s predlogom filozofa Tineta Hribarja, da bi jih bilo ustrezneje imenovati povojni pomori. V knjigi Mikola problematizira tudi vlogo kazenskega sodstva, ki je po njegovih besedah vzpostavilo popolno diskontinuiteto s predvojno jugoslovansko in za tiste čase sodobno kazensko zakonodajo, v tej zvezi pa omenja po njegovih trditvah zelo pomembno vlogo Ozne, pozneje Udbe v sodnih procesih.

Kot žrtve nekdanjega sistema v knjigi Mikola omenja delavce, na tisoče zaprtih žensk in kmete, ki so bili zaradi premoženja, katerega lastniki so bili, obsojeni na njegov odvzem, potem ko so leta 1948 in 1949 v državi začeli intenzivno izvajati kolektivno kmetijstvo. »Med političnimi zaporniki je bilo največ kmetov,« je dejal Mikola, ob njih pa

Posestvo Petriček, kjer je bilo taborišče za otroke »sovražnikov ljudstva«

Baraka zloglasnega komunističnega kazenskega taborišča Kočevje

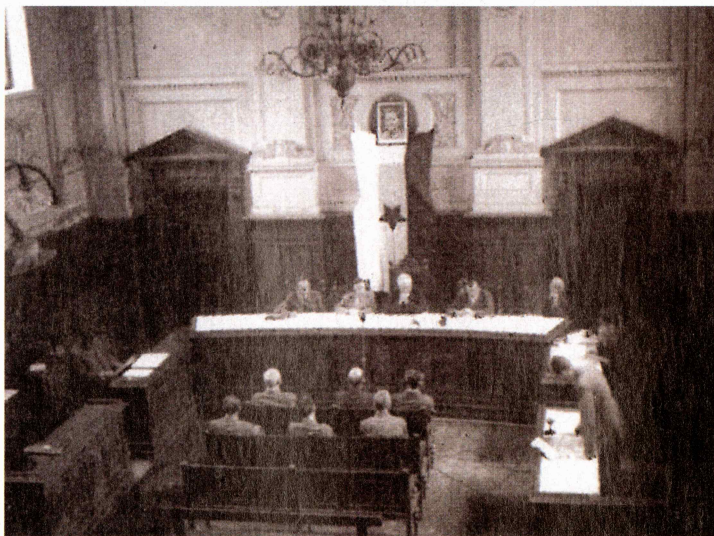

Stražarji v kazenskem taborišču Kočevje veselo pozirajo fotografu.

► je omenil še duhovnike, ki so bili bodisi obsojeni, bodisi drugače upravno kaznovani.

Če je bilo represije po letu 1950 manj, pa lahko po besedah Mikole komunistično nasilje med letoma 1945 in 1950 izenačimo z represijo stalinizma ali nacizma. Tako je imel povojni socializem po trditvah Mikole vse prepoznavne znake totalitarizma, kot jih je utemeljila filozofinja Hannah Arendt. Tudi komunistični sistem je, tako Mikola, imel koncentracijska taborišča in jih je s tem izrazom, kot je razvidno v dokumentih, tudi imenoval, je dejal Mikola. Po njegovem mnenju se je povojni sistem omehčal po letu 1955, ko je opustil najhujše oblike delovanja, ni pa nehal

Povojni socializem je imel vse prepoznavne znake totalitarizma, kot jih je utemeljila filozofinja Hannah Arendt.

Sojenje članom Konzulte pred senatom Sodišča slovenske narodne časti 4. julija 1945 v Ljubljani

biti totalitarizem. »Po letu 1955 je bil socializem znosnejši, ker je država dobila finančno pomoč iz tujine,« je dejal Mikola in dodal, da se samoupravni socializem razen v decentralizaciji gospodarstva ni bistveno razlikoval od realsocializma, saj da je bilo obema lastno kršenje človekovih pravic in svoboščin.

Mikola, ki že dvajset let preučuje arhivske dokumente, vezane na polpreteklo zgodovino, je dejal, da je knjiga, ki je izšla pri Celjski Mohorjevi družbi, njegovo življenjsko delo, za katerega je bilo potrebnega veliko študija. Po mnenju zgodovinarke Tamare Griesser Pečar, ki je vodila pogovor z Mikolo, je delo izredno pomemben in celovit prikaz povojnega nasilja s poudarkom na obdobju od konca vojne do petdesetih let prejšnjega stoletja, ko je bilo, kot je zatrdila, nasilje najhujše. **D**

Dr. Milko Mikola (1946) se je po opravljeni maturi na celjski gimnaziji vpisal na Filozofsko fakulteto v Ljubljani, kjer je diplomiral iz zgodovine in sociologije (1972). Po desetih letih pedagoškega dela se je kot arhivist zaposlil v Zgodovinskem arhivu v Celju, kjer je začel z raziskovalnim delom predvsem s področja povojne represije na Celjskem in na območju celotne Slovenije. Leta 1989 je končal magistriraj, desetletje kasneje pa doktorat s področja povojnih zaplemb premoženja. Leta 2005 je prevzel vodenje Sektorja za popravo krivic in za narodno spravo pri Ministrstvu RS za pravosodje, kasneje pa je postal vršilec dolžnosti direktorja Študijskega centra za narodno spravo v Ljubljani, kjer je bil kot znanstveni

svetnik zaposlen do upokojitve leta 2009. Kot eden najvidnejših poznavalcev povojne represije v Sloveniji je na tem področju opravil pionirsko delo in poleg številnih prispevkov objavil vrsto knjig, med drugim študije Sodni procesi na Celjskem 1944–1951 (1995), Zaplembe premoženja v Sloveniji 1943–1952 (1999) in Delo kot kazen: izrekanje in izvrševanje kazni prisilnega, poboljševalnega in družbeno koristnega dela v Sloveniji v obdobju 1945–1951 (2002). Posvetil se je tudi zgodovini industrije na Celjskem in objavil monografiji Stara industrijska podjetja na Celjskem (1996) in Zgodovina celjske industrije (2005). Kot arhivist je izdal vrsto arhivskih dokumentov: Notranji sovražniki v dokumentih okrajnih partijskih komitejev z

območja Zgodovinskega arhiva v Celju (1998), Dokumenti o kulaških procesih na Celjskem (1999) ter Religija, Cerkev in šola v dokumentih občinskih komitejev Zgodovinskega arhiva Celje (2003). Za to delo mu je Arhivsko društvo Slovenije podelilo Aškerčevo priznanje, Mestna občina Celje pa svoj srebrni grb.

Posebno pozornost je posvetil zbiranju in objavljanju dokumentov in pričevanj o posameznih oblikah povojnega nasilja v Sloveniji. V obdobju 2006–2008 je izdal štiri zbornike z uvodnimi študijami, ki se nanašajo na povojna delovna in koncentracijska taborišča ter na povojne izgone prebivalstva v Sloveniji. Monografija Rdeče nasilje predstavlja vrh več kot dvajsetletnega študija zgodovinskih virov z obravnavanega področja.